

MOTIVACIJA VJEROUČENIKA. A ŠTO AKO JE NEMA?

RUŽICA RAZUM

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Katehetski institut
Vlaška 38, pp 432
10000 Zagreb

Primljeno: 25. 2. 2003.
Izvorni znanstveni rad
UDK 159.947.5 – 057.847:268

Sažetak

Ovaj je rad podijeljen u četiri dijela. U prvome dijelu govori se o važnosti motivacije. Motivacija je vrlo važan faktor, pokretač ljudskoga djelovanja općenito u životu. Motivacija je ono što usmjerava naše ponašanje i daje mu snagu. Stoga je motivacija i u vjeronaučnoj nastavi presudno važna za kvalitetno sudjelovanje te prihvaćanje sadržaja koji se tom nastavom posreduju. U drugome se dijelu ističu najvažniji unutrašnji i vanjski čimbenici koji utječu na vjeronaučnu motivaciju. U trećemu dijelu autorica govori o važnosti kognitivne disonancije koja je presudna za izazivanje pozitivne znatiželje koja onda omogućuje kvalitetno usvajanje novih sadržaja. Na kraju, preciziraju se neki prioritetni zadaci s obzirom na traženje novih načina rada koji će pobuđivati i jačati motivaciju.

Ključne riječi: motivacija, polazišna situacija, kognitivna disonanca, aktivne metode rada

0. UVOD

Prema riječima mnogih vjeroučitelja problem koji im zadaje najviše problema u vjeronaučnoj nastavi upravo je nedostatak motivacije i interesa kod učenika. Taj nedostatak motivacije utječe onda na kvalitetu odgojno-obrazovnoga procesa te na učinke odnosno plodove toga procesa. Očito je da pitanju motivacije treba posvetiti više vremena i pažnje u samome radu, ali i na razini teorijskoga promišljanja.

U ovome izlaganju, razmišljajući o motivaciji učenika, ukazat ćemo na neke važnije čimbenike koji utječu na tu motivaciju, i to kako u okviru same nastave tako i izvan nje.

1. VAŽNOST MOTIVACIJE

Motivacija je veoma važan faktor, pokretač ljudskoga djelovanja općenito u ži-

votu. Motivacija je ono što usmjerava naše ponašanje i daje mu snagu.¹ Ona predstavlja čimbenik od izuzetne važnosti za učitelje, jer je upravo nedostatak motivacije jedna od najvećih zapreka učenja. Neki se učenici dosađuju, drugi su nestrpljivi, a treći pak agresivno raspoloženi. Ti isti učenici, izvan razreda, često su entuzijasti, mirni, aktivni. Iako se današnjim mladima prigovara da su pasivni, nezainteresirani, ipak mnogo je i onih koji su spremni podnijeti i nadljudske napore kako bi ostvarili ono što žele. Zašto su, dakle, toliki učenici nemotivirani u razredu dok su u izvanškolskim aktivnostima izuzetno motivirani?

Prema nekima (bihevioristička teorija), odgovor se krije u tome što učenici u izvanškolskim aktivnostima primaju veći poticaj

¹ Usp. E. D. GAGNÉ, *Psicologia cognitiva e apprendimento scolastico*, SEI, Torino, 1989, str. 368.

nego u školskima. Ne treba puno razmišljati da bismo shvatili kako neki učenici u videoigrama ili atletici pronalaze više mogućnosti za uspjeh nego radeći školske zadaće.

Ta nam teorija, međutim, samo djelomično pruža odgovor na pitanje motivacije. Jedan od većih nedostataka ove teorije jest njena nemogućnost da objasni široki spektar motivacijâ učenika u situacijama gdje je izvanjski podražaj sličan. Primjerice, zašto se dva učenika, sličnih intelektualnih sposobnosti i vanjskih poticaja, različito ponašaju za vrijeme sata matematike? Dok jedan strpljivo i ustrajno nastoji riješiti neki matematički problem, drugi nakon kraćeg vremena odustaje od traženja rješenja.

Druga struja stručnjaka (kognitivistička teorija) smatra stoga da je *misao* ona koja najviše utječe na smjer i snagu ponašanja.² Sa stajališta te teorije *cilj* je onaj koji pokreće djelovanje. Taj cilj može predložiti učitelj (»Riješite prvih 10 zadataka kod kuće!«) ili ga definira sam učenik (»Htio bih znati kako je nastao svijet.«).

1.1. Motivacija vjeroučenika

Ako želimo da sadržaj poučavanja bude prihvaćen, nužno je ponajprije poznavati interese i potrebe učenika, eventualne predrasude, sposobnosti, motivaciju, otvorenost za određene teme itd. Ukratko, potrebno je poznavati *polazišnu situaciju*.

Dijagnoza stanja treba biti dovoljno kritičko-realistična kako se ne bi poticao eventualni trijumfalizam Crkve i kako bi se izazvala dovoljna doza zabrinutosti koja je potrebna da bi se postigao maksimalan pastoralni angažman u sučeljavanju izazova našega vremena. Istovremeno, dijagnoza treba biti u dovoljnoj mjeri prožeta optimizmom kako se ne bi poticala i stvarala eventualna obeshrabrenost i rezigniranost.

Važno je znati tko je pred nama. Definirati polazišnu situaciju jest jedan od glavnih preduvjeta da bismo mogli kvalitetno djelovati, tj. da bismo u skladu s konkretnim učenicima mogli definirati ciljeve nastave, sadržaje i metodičke pristupe koji nam omogućuju ostvarivanje tih ciljeva.

Koliko su naši vjeroučenici zainteresirani za vjeronaučnu nastavu? Kakva je njihova temeljna motivacija s obzirom na taj školski predmet? Iskustvo nam pruža sljedeće moguće stavove:

Učenici koji nisu motivirani. Njih je ponekad visok postotak. To su nerijetko učenici koji pokazuju slab interes za sve školske predmete. Nekad pak samo za vjeronaučnu nastavu. Ako u jednom razredu postoji tek nekolicina takvih učenika, oni su nerijetko u situaciji i mogućnosti da utječu na cijelu razrednu zajednicu, ometajući rad. Pokušavaju minirati sat prije nego on i započne.

Učenici koji su slabo motivirani ili njihova motivacija nije baš u skladu s ciljevima vjeronaučne nastave. Od uvođenja vjeronauka u školski sustav (šk. god. 1991/92) postoji snažno *zanimanje* za sudjelovanje u vjeronaučnoj nastavi, ali ne uvijek s najjasnijom motivacijom i autentičnim ciljevima. Motivacija slabo motiviranih nerijetko ovisi o danu, satu, vremenu, sadržaju ili vjeroučitelju.

Snažno motivirani učenici. Ti su učenici uglavnom zainteresirani za sve školske predmete, pa tako i za vjeronauk. Aktivno i zainteresirano sudjeluju u obradi svih vjeronaučnih sadržaja. Upravo zbog njihove aktivnosti i visokih očekivanja i zahtjeva, među njima će se naći mnogi koji neće biti zadovoljni vjeroučiteljem i kvalitetom vjeronaučne nastave. Razlozi njihova nezadovoljstva mogu biti: nekvalitetno obrađiva-

² Usp. isto, str. 368-369.

nje sadržaja (nedovoljno stručno, neozbiljno i neodgovorno, nedovoljno sustavno...); prisutnost nemotiviranih učenika koji svojim ponašanjem i neradom onemogućuju kvalitetno ostvarivanje vjeronaučne nastave.

Kada govorimo o motiviranosti učenika za vjeronauk, potrebno je još dodati da su u načelu *djevojčice* motiviranije (ili možda discipliniranije) od dječaka.

Može se reći, a to vrijedi i za ostala područja učenja i života, da motivacije najčešće nedostaje upravo tamo gdje bi objektivno trebala postojati. Oni koji znaju, motivirani su da nauče još više. Oni koji, međutim, ne znaju, ne pokazuju ni elementarnu motiviranost i zainteresiranost da nauče barem ono osnovno.

Učiteljima problem stvaraju osobito oni nemotivirani. Prema takvom ponašanju vjeroučitelji mogu, a često i zauzimaju sljedeće stavove:

- misle, a ponekad i kažu, da bi bilo bolje da se takvi učenici nisu upisali na vjeronauk (čak ima i ozbiljnih razmišljanja i zahtjeva da se takvi učenici isključe iz vjeronaučne nastave);
- ljute se i kritiziraju obitelji koje su najčešće uzrok slabog vjerskog senzibiliteta djece, pa onda i njihova slabog sudjelovanja na vjeronaučnoj nastavi;
- rezignirano se mire sa slabim interesom i motivacijom, prihvaćajući mišljenje da su današnja djeca i mladi indiferentni prema nekim temeljnim općeljudskim i kršćanskim sadržajima i vrednotama;
- povremeno pokušavaju vjeronaučnu nastavu učiniti zanimljivijom, ali su nakon slabe pozitivne reakcije učenika još očajniji;
- ne odustaju od pokušaja da za svaku razrednu zajednicu, za svaki sat, za svakog učenika pronađu najbolji način poučavanja i komunikacije.

Bez obzira na moguće različite opravdane i neopravdane reakcije i ponašanja vjeroučitelja i drugih pastoralnih djelatnika, prema problemima pomanjkanja motivacije dobro je zauzeti ispravan stav koji je otvoren konstruktivnom rješavanju problema.

Prvo, u konkretnom radu, kada je posrijedi motivacija, potrebno je razlikovati ono što se može *promijeniti* od onoga što je teže *promjenjivo*.

U tom kontekstu valja razlikovati dvije razine motivacije: *primarnu* motivaciju, koja pripada isključivo osobi te predstavlja prvi »pokretač« njezine aktivnosti (automotivacija); *sekundarnu* motivaciju, vezanu za vanjske faktore, kojoj je svrha da upotpunjuje, pojačava primarnu motivaciju. Kao odgojitelji nemoćni smo u pogledu primarne motivacije. Nje ili ima ili nema. Međutim, puno se može učiniti na drugoj razini, na razini sekundarne motivacije na koju možemo utjecati u smislu stimuliranja i »odgoja pitanja«. Preko sekundarne (vanjske) dolazimo do primarne (unutrašnje) motivacije.

Ne treba, stoga, nikada zaboraviti povezanost vanjske i unutrašnje motivacije. »Vanjska ili ekstrinzična motiviranost bolja je od nikakve, a unutrašnja ili intrinzična motiviranost bolja je od ekstrinzične. U tom rangiranju po vrijednosti dan je i razvoj motivacije. Naime, za pojedine aktivnosti najprije uopće nismo motivirani, zatim nas na bavljenje tim aktivnostima navodi vanjska ili ekstrinzična motivacija, koja nakon stanovitog vremena i u određenim uvjetima prerasta u unutrašnju ili intrinzičnu motivaciju.«³

Drugim riječima, nismo bespomoćni kad su posrijedi nemotivirani učenici. I ne-

³ I. FURLAN, *Primijenjena psihologija učenja*, ŠK, Zagreb, 1984, str. 137.

motivirane učenike možemo vanjskom motivacijom zainteresirati za vjeronaučne sadržaje. Nakon određenog vremena ta vanjska motivacija može prerasti u unutrašnju.

Vjeroučitelji ne mogu, stoga, »oprati ruke« od problema nemotiviranih učenika. Njihova odgovornost u tome, iako nije usamljena, nije ni beznačajna.

Drugo, u konkretnome radu vjeroučitelj uistinu ima mnogo razloga za nezadovoljstvo i ponekad ljutnju zbog indiferentnog, agresivnog i otežavajućeg ponašanja nekih učenika. Neki se razredi mogu tako pretvoriti, bez pretjerivanja, u noćnu moru vjeroučitelja. Međutim i tu stvarnost možemo gledati s pozitivnije strane.

Mnogi učenici odnosno vjeroučenici uopće nisu motivirani za religiozne sadržaje. Dapače, zaraženi su indiferentizmom, predrasudama i praktičnim ateizmom. Njihova neprisutnost na vjeronaučnoj nastavi predstavljala bi vjerojatno veliko olakšanje za vjeroučitelje; čak bi se i vjeronaučna nastava mogla kvalitetnije realizirati na zadovoljstvo onih učenika koji žele sudjelovati i raditi.

Njihova prisutnost, međutim, osim poteškoća, predstavlja istovremeno veliki izazov i šansu za evangelizacijsko djelovanje Crkve. Da nema vjeronauka, mnoge od tih učenika nikada ne bismo mogli susresti, niti bi ti učenici, bez obzira na nedostatak autentičnosti njihove motivacije, mogli ikada susreli temeljne kršćanske sadržaje na takav kvalitetan i sustavan način.

Njihova nemotiviranost postaje, međutim, složenijim problemom onda kada ih ne prihvaćamo takvima kakvi jesu, kada naša slika o njima nije rezultat stvarnoga stanja već naših predodžbi i naših želja. Dokle god budemo pretpostavljali da su oni onakvi kakvi nisu, tj. da su uglavnom praktični vjernici i zainteresirani i otvoreni za sve istine katoličke vjere zato što su-

djeluju u vjeronauku, naš će govor ići iznad glava naših vjeroučenika. Rezultat takva »nojevskog« stava jest vjeronaučni rad u kojemu dajemo odgovore na pitanja koja ne postoje, a ona postojeća ignoriramo i ostavljamo bez odgovora.

Naši vjeroučenici, bez obzira na ljepotu i istinitost naših odgovora, ne znaju što će s njima. Valja stoga, s jedne strane, dati odgovore na ona pitanja koja su u njima, a s druge pak strane, pobuđivati i razvijati istinska ljudska pitanja koja će jedino u Isusu Kristu pronaći pravi odgovor.

Školski je vjeronauk stoga blagoslovljena mogućnost da riječ Radosne vijesti dopre do većine naše djece i mladih. Na nama je odgovornost da progovorimo jezikom njima razumljivim. I upravo je pitanje jezika, čini se, temeljni problem našega evangelizacijsko-katehetsko-odgojnog djelovanja. Naš je jezik nerijetko nerazumljiv, dotrajao i dosadan našim naslovniciima.

1.2. Raskorak između izrečene motivacije i stvarnoga stanja

U posljednje vrijeme, potaknuti raznim kritičkim natpisima u novinama i satorskim raspravama u kojima su dolazili do izražaja mnogi glasovi protiv školskoga vjeronauka, često se u našoj protuargumentaciji ističu dvije činjenice koje se interpretiraju kao znak visoke motiviranosti naših učenika i roditelja za vjeronaučnu nastavu.

1. Visoki postotak katoličkog stanovništva (87,83%) tumačimo kao činjenicu koja govori o velikoj zainteresiranosti katoličkih roditelja za vjeronaučnu nastavu.

2. Visoki postotak vjeroučenika tumačimo kao znak izuzetne zainteresiranosti djece i mladih za vjeronauk (vidi tablicu⁴).

⁴ Prikazani su podaci iz istraživanja koje je provedeno školske godine 1998/99. uz pomoć Ministar-

	BROJ UČENIKA	BROJ VJEROUČENIKA	
Osnovna škola	411 426	378 444	91,98%
Srednja škola	188 899	141 508	74,91%
Ukupno	600 325	519 952	86,60%

To je vjerojatno i točno.⁵ Ipak, stanovita doza opreza i skeptičnosti u ovom slučaju nije suvišna. Znamo, naime, da se pripadanje Katoličkoj crkvi nerijetko svodi na anagrafsko pripadanje. Mnogi katolički roditelji koji su upisali djecu na vjeronauk, to vjerojatno nisu učinili iz svoga dubokog vjerničkog uvjerenje, već zbog drugih »prizemnijih« razloga. Razlozi mogu biti veoma različiti: od onih vezanih na snagu navike, inerciju, preko priklanjjanja većini ili očekivanim modusima ponašanja, do ostvarivanja mogućnosti za primanje sakramenta itd. Kod mnogih nedostaje osobno uvjerenje u opravdanost i važnost te nastave.

Stoga je izuzetno važno ispod tog izrazito visokog postotka razlučiti *očekivanja* (odnosno stvarne razloge upisivanja vjeronauka). Zaustavljanje samo na broji može rezultirati stvaranjem krive slike. Postoji opasnost da nam broj onemoguća da vidimo stvarno stanje. Valja biti pozoran na stavove koji se nalaze *ispod* statističkih podataka, i čak *ispod* onoga što roditelji i djeca izričito navode kao razlog upisa na vjeronauk.

To čitanje u dubini omogućuje nam da raspoznavamo ne samo očekivanja i potrebe na koje moramo odgovoriti (kojih djeca i mladi često i nisu svjesni), već i motive odbijanja i odbacivanja, zatvorenosti i nemotiviranosti za mnoge vjeronaučne sadržaje koje uočavamo kod naših vjeroučenika.

Bez obzira na postojanje različitih stupnjeva (ne)motiviranosti, ipak u većini slučajeva možemo i trebamo pretpostaviti po-

stojanje stanovite početne motivaciju. Međutim, ta početna motivacija – koja je možda rezultat utjecaja obitelji, općeg ozračja, početne zainteresiranosti, vjeroučitelja – nije dovoljna. Nije trajna. Stoga je motivacija učenika, za vjeroučitelja, trajan imperativ.

2. ČIMBENICI KOJI NEGATIVNO UTJEČU NA VJERONAČNU MOTIVACIJU

Izdvojiti ćemo ovdje nekoliko čimbenika koji utječu na postojanje i intenzitet motivacije. Neki su bliži nastavi i na njih lakše utječemo; drugi su pak vezani za vrijeme i prostor u kojemu živimo, i na njih teže utječemo unutar same nastave, ali i o njima svakako moramo voditi računa.

2.1. Razlozi vezani za prostor i vrijeme

Učenici žive i uče u određenom vremenu i prostoru. Žive i uče unutar društveno-kulturalne klime koja promiče određene (ne)vrednote i koja ima specifičan odnos prema čovjeku, svijetu, religiji, Crkvi. Te izvanjske okolnosti imaju snažan posredan ili neposredan utjecaj na vjeronaučnu motivaciju.

stva prosvjete i športa, te županijskih ureda za prosvjetu, kulturu, informiranje, šport i tehničku kulturu. Većina podataka nije objavljena. Objavljen je tek broj škola, vjeroučitelja i vjeroučenika. Usp. N. KUZMIČIĆ, *Statistički podaci o upisima na katolički vjeronauk u srednjim školama*, u: »Katehetski glasnik« 3(2001)1, 59-63.

⁵ Najnovija sociološka istraživanja govore o tome da je vjeronauk u školi prihvaćen u našoj društvenoj i vjerničkoj zajednici. Visoki postotak građana smatra da je vjeronauk u školi legitimno pravo Crkve da naviješta vjeru svojim vjernicima i da taj predmet daje temelj za razvoj djeteta u zrelu, odgovornu i normalnu osobu. Usp. J. BALOBAN – G. ČRPIĆ, *Stanje vrednota u Hrvatskoj*, u: »Glas Koncila« 41(2002), br. 21.

Suvremena situacija u kojoj živi i djeluje Crkva u Hrvatskoj prožeta je dubokim kulturnim, političkim, etičko-duhovnim promjenama s jasnom tendencijom k daljnjoj progresivnoj složenosti. U suvremenoj hrvatskom društvu jasno je uočljiva suprisutnost elemenata tradicionalnoga s modernim načinom života, kao i prisutnost elemenata specifične postkomunističke tranzicije koju obilježavaju mnogi recidivi iz komunističkoga vremena.⁶

Dok s jedne strane postoji snažna tradicionalna povezanost s Katoličkom crkvom, povezanost koja se posebno očituje u slavljenju nekih sakramenata, obilježavanju važnijih blagdana i sudjelovanju u vjerskoj odgoju, s druge pak strane hrvatsko društvo prožimaju procesi sekularizacije i dekristijanizacije, procesi karakteristični za moderni svijet, čiji se utjecaj jasno vidi u sve većoj subjektivizaciji i individualizaciji vjere; ti procesi snažno utječu i na kršćane i uvjetuju njihov odnos prema vjeri, Crkvi i životu uopće.⁷ To se očituje osobito u selektivnom prihvaćanju crkvenoga moralnog učenja i kršćanskoga *creda*.⁸

Daljnji čimbenik koji nam pomaže da bolje shvatimo konkretnu situaciju jest (post)komunističko iskustvo. Naime, iako se je komunistički sustav urušio prije više godina, posljedice toga režima osjećaju se u velikoj mjeri i danas, osobito u stanovitom mentalitetu koji je rezultat dugogodišnje komunističke propagande, a koji se očituje posebno na području rada i u odnosima u civilnom društvu (*civil morality*), te u pitanjima vezanim uz položaj i ulogu Crkve u društvu, te postojanje vjeronauka u školama.

Za razumijevanje hrvatskoga društva te djelovanja Crkve u njemu, potrebno je spomenuti i geokulturalni položaj Hrvatske. Hrvatsko je društvo obilježeno i činjenicom što se stoljećima nalazi na raskrižju

različitih kultura i religija. Ta se činjenica nerijetko pokazuje otežavajućom za razvoj suživota i dijaloga, osobito u odnosu na neke nacionalne manjine, i to posebno danas nakon srpske ratne agresije na Hrvatsku. Posljednjih se godina upravo pitanje manjina koristi kao argument protiv postojanja vjeronaučne nastave.

Koje su posljedice takva društveno-kulturalnoga i vjerskoga stanja za konkretnu vjeronaučnu nastavu? Pokušat ćemo izdvojiti nekoliko važnijih.

2.1.1. Religija u sjeni ekonomije

Živimo u svijetu i društvu koje je prezasićeno različitim ponudama. Djeci i mladima nude se više no ikad bezbrojni oblici zabave i njihovo je vrijeme u potpunosti ispunjeno raznim, nerijetko površnim i štetnim sadržajima. Suvremena moderna kultura na različite načine sugerira da je kršćanska vjera u mnogočemu zastarjela te da nema više što ponuditi današnjemu čovjeku i svijetu.

Suvremeno društvo nameće mišljenje da jedino važno pitanje koje uvjetuje kvalitetu našega života i našu sreću, jest ekonomsko pitanje. Ideju da svi društveni problemi imaju ekonomski uzrok i da ekonomska učinkovitost može automatski riješiti sve druge probleme dugo je promi-

⁶ Više o tome vidi u: R. RAZUM, *L'educazione religiosa in Croazia nel quadro del contesto postcomunista. Una difficile mediazione tra tradizione e innovazione*, doktorska disertacija, Rim, 1998, str. 80-95.

⁷ Među čimbenicima koji su izazvali najveće promjene na području religije za vrijeme komunizma izdvojen je upravo faktor modernoga života: proces modernizacije pridonio je više od marksističke ideologije slabljenju religioznosti. Usp. R. RAZUM, *L'educazione religiosa in Croazia nel quadro del contesto postcomunista*, str. 84-85.

⁸ Usp. J. BALOBAN – G. ČRPIĆ, *Stanje vrednota u Hrvatskoj*, u: »Glas Koncila« 41(2002), br. 15.; 41(2002), br. 17., 18., 19.

cao totalitaristički komunistički režim. Danas, postkomunističko društvo precjenjuje ulogu ekonomije, dok se moralu i kulturi dodjeljuje podređena uloga.⁹

Postoji stvarna opasnost da materijalno blagostanje postane maksimum kojemu će težiti mnogi mladi. Stvaranju toga mentaliteta, nažalost, u velikoj mjeri pridonosi uređivačka politika naših sredstava javnog priopćavanja, slijepo nastojanje da se imitira standard Zapada, ali i teško ekonomsko stanje u Hrvatskoj. Ekonomsko blagostanje sve više postaje idol svijui: i onih koji imaju previše kao i onih koji nemaju dovoljno.

Mnogi mladi potpali su pod utjecaj tog mentaliteta, iako, s druge strane, primjećujemo brojne mlade koji traže, koji se ne zadovoljavaju ponudama suvremene potrošačke kulture.¹⁰ U svakom slučaju, u našim razredima nerijetko nailazimo na popriličnu nezainteresiranost prema vjeronaučnoj nastavi koja je rezultat upravo te materijalističke potrošačke kulture.

2.1.2. *Predrasude prema vjeri, Crkvi i vjeronauku*

Komunistički odgoj, u svojem dugogodišnjem i agresivnom nastojanju da isključi religiju iz društva, ostavio je mnoge predrasude i sumnje kod suvremenoga čovjeka o prirodi religije i Crkve. Te sumnje nastavljaju i dalje živjeti, i to osobito hranjene velikim neznanjem na području kulture i religije, ali i smišljenim, vođenim ili naručenim kampanjama protiv svakog oblika prisutnosti Crkve u društvu, osobito njezine prisutnosti u javnim odgojno-obrazovnim ustanovama. Dovoljno je sjetiti se kampanje koja je pokušala ne samo onemogućiti uvođenje vjerskog odgoja u predškolske ustanove, već i izbaciti vjeronauk iz osnovnih i srednjih škola.

Iako mnoge rasprave obojene ideološkim diskreditiranjem i etiketiranjem vjeronaučne nastave, zbog pomanjkanja ozbiljnih argumenata i demokratičnosti, najčešće same sebe diskreditiraju, ipak usput siju pomutnju te stvaraju stanovito bolesno ozračje koje utječe na širu javnost.

Ono što je uobičajeno u demokratskim europskim zemljama, kod nas se namjerno, u ime demokracije i napretka, proglašava konzervativnim, klerikalističkim, nazadnim. Optužuje se Katoličku crkvu da traži neke privilegije, da vjeronauku i vjerskom odgoju nije mjesto u javnim ustanovama (školama i vrtićima), te da je postojanje vjeronauka u suprotnosti s europskim trendovima i temeljnim demokratskim načelima itd.

Iznoseći uporno takve ideološke etikete, kod običnog čovjeka stvara se i nastavlja živjeti mentalitet iz komunističke ostavštine. Protuvjeronaučne kampanje utječu ponajprije na roditelje, a onda preko njih i na djecu. Svjesno ili nesvjesno, osobito ako se nedovoljno čuju i drukčiji argumenti, poprima se od toga mentaliteta koji je kod nas čudna mješavina snažnih ostataka ateističke i antiteističke ideologije i sve snažnijih elemenata nove globalističke ideologije (kojoj također, kao ni komunističkoj, ne odgovara promicanje nekih temeljnih tradicionalnih vrednota, osobito ne kršćanskih/katoličkih vrednota te, s time povezanih, hrvatskih nacionalnih vrijednosti).

⁹ Usp. M. PETRUSEK, *Il postcomunismo come concetto e problema sociopolitico*, u: V. BELOHRADSKY – P. KENDE – J. RUPNICK (ur.), *Democrazie da inventare. Culture politiche e stato in Ungheria e Cecoslovacchia*, Fondazione Giovanni Agnelli, Torino, 1991, str. 84-87.

¹⁰ Sve više je mladih koji sudjeluju u mnogim programima duhovne obnove, križnim putevima, taborovanjima, duhovnim vježbama za mlade, nacionalnim susretima mladih, crkvenim pokretima itd.

2.1.3. *Distancirani kršćani i vjeronauk*

Pripadnost Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj izuzetno je velika. Potrebno je, međutim, razlikovati pripadnost koja se temelji samo na krsnome listu od one koja uključuje aktivno prijanjanje uz ono što Crkva uči i živi.¹¹ Distancirane kršćane često susrećemo prilikom slavljenja sakramenata (krštenje, pričest, krizma, vjenčanje). Danas posebno te distancirane susrećemo na području kateheze i školskoga vjeronauka. Susrećemo kršćane koji su prije, zbog političkih razloga, bili daleko od Crkve, a danas se, opet zbog istih ili sličnih motiva, povezuju s Crkvom direktno ili preko vlastite djece.

Ovo nam razmišljanje ne dopušta da se upustimo u prosudbu toga stanja i njegovih posljedica na konkretni život i pastoralno djelovanje. Zanimaju nas samo neke posljedice na vjeronaučnu nastavu.

Danas većina roditelja upisuje djecu na vjeronauk iako su njihovi razlozi i motivacija prilično neartikulirani, nedovoljno posvijješćeni. Takvi nerijetko, budući da imaju krivu sliku o vjeronauku, koja je pak rezultat krive slike o Crkvi i o kršćanstvu, predstavljaju poteškoću u samome radu. Upisuju djecu na vjeronauk kako bi ona mogla »obaviti« sakramente. Upisuju ih da ne bi bila »crne ovce«. Upisuju ih jer to dolikuje Hrvatima katolicima.

Tim razlozima, koji ne moraju nužno biti negativni, nedostaje ipak osobnijega motiva i opredjeljenja. Motivi su uglavnom vanjskoga karaktera. Osjeća se nedostatak unutrašnjih motiva kao što su primjerice: želja da se upozna vlastita vjera, vlastita kultura i povijest; da se upozna čovjek, drugi, svijet; da se upozna i bolje shvati katolička vjera koja stoji u temelju hrvatske i europske kulture i povijesti; da se usvoje temeljne katoličke odnosno univerzalne

vrednote ponašanja; da se upozna Biblija kao temeljni dokument židovske i kršćanske vjere, ali i remek-djelo svjetske književnosti itd.

Zbog pomanjkanja tih unutrašnjih motiva, na vjeronauku se osjeća nedostatak angažmana i ozbiljnoga pristupa vjeronaučnoj građi i učenika i roditelja; zbog nedostatka tih motiva, vjeronaučni je rad opterećen krivim očekivanjima učenika i roditelja, koji uglavnom očekuju malo angažmana a puno petica; zbog nedostataka tih motiva, sadržaj je vjeronauka prečesto obezvrjeđivan i smatran suvišnim, nepotrebnim za uspješan i kvalitetan život čovjeka, ili barem ne jednako važnim kao drugi školski predmet.

2.2. *Razlozi vezani uz konkretan rad*

Na faktore koje smo sada naveli teško ili relativno malo možemo utjecati; ali o njima trebamo voditi računa. Postoje, međutim, mnogobrojni izuzetno važni čimbenici, vezani uz sâm način ostvarivanja vjeronaučne nastave, koji utječu na motivaciju učenika i to tako da guše eventualnu početnu motivaciju, ili je nedovoljno hrane tako da s vremenom ona oslabi ili nestane.

Čimbenik koji u velikoj mjeri, čak možda i najvećoj, utječe na motivaciju učenika jest sam vjeroučitelj i njegov rad. Često se ističe da su programi, udžbenici i priručnici važni, ali ako nema kvalitetnih vjeroučitelja, ta pomagala su gotovo uzaludna. I obrnuto, ako i oskudijevamo udžbenicima i priručnicima (što nikako nije dobro ni opravdano), ali imamo kreativne i vrijedne vjeroučitelje, vjeronaučna nastava

¹¹ O crkvenosti i distanciranosti od vjere vidi više u: J. BALOBAN – G. ČRPIĆ, *Stanje vrednota u Hrvatskoj*, u: »Glas Koncila« 41(2002), br. 14, 15, 17, 18, 19.

može uistinu biti zanimljiva, privlačna i učinkovita.

Ovdje nećemo govoriti o svjedočkoj dimenziji vjeroučitelja, već više o njegovoj profesionalnoj i to osobito komunikacijsko-metodičko-didaktičkoj osposobljenosti koja znatno utječe na motivaciju učenika.

2.2.1. *Metoda i interakcija*

Vjeroučitelj se mora boriti protiv izgubljene ili oslabljene motivacije. To čini, s jedne strane, primjenom i izmjenom primjerenih *metoda*, a, s druge strane, razvijanjem kvalitetne *interakcije* s učenicima.

Što se tiče metode, kratko spomenimo važnost promicanja aktivnih i različitih metoda rada. Valja napustiti metodički monizam te kombinirati različite pristupe/sustave i metodičke postupke.

Što se pak tiče interakcije, ne želeći ulaziti u složenost toga pitanja, ističemo samo potrebu da ne zaboravimo kako su sastavnice komunikacije *sadržaj* i *odnos*. Odnos određuje prihvaćanje sadržaja. Vjeroučitelj – govoreći o Bogu – komunicira cijelim svojim bićem, svojom poviješću, svojim znanjem, ponašanjem, raspoloženjem, odijevanjem, svojim načinom odnošenja s učenicima. Vjeroučitelj govori o Bogu i onda kada toga nije svjestan. Stoga nigdje kao ovdje ne treba isticati važnost *odnosa*, tj. afektivno-emitivno-komunikacijsko područje unutar kojega dolazi do prenošenja sadržaja. Odnos koji uspostavljamo s učenicima u velikoj mjeri utječe na prihvaćanje ili neprihvaćanje sadržaja koji prenosimo.

2.2.2. *Disciplina i ocjenjivanje*

Ne raspoložemo podacima o tome jesu li učenici motiviraniji za druge predmete, ali u svakom slučaju možemo već i »prostim okom« primijetiti da im uglavnom ozbiljnije pristupaju. Zašto je tome tako? Razlozi mogu biti različiti. Djelomičan od-

govor možemo naći i u razlozima vezanim uz naše vrijeme i prostor, o kojima smo već govorili. Čini se ipak važnim istaknuti još neke koji znatno utječu i na pitanje motivacije. Ponajprije riječ je o *disciplini* i *ocjenjivanju*.

Svaka nastava u kojoj je učenicima sve dopušteno, loše djeluje na motivaciju i na rezultate učenja. A nedostatak discipline problem je koji se često povezuje upravo s vjeronaučnom nastavom. To ističu i vjeroučitelji, i učenici, nerijetko i ravnatelji škola.

Takvo vođenje sata koje je lišeno zahtjevnosti i discipline, te je obilježeno izrazitom permisivnošću, djeluje frustrirajuće na učenike; uglavnom i na vjeroučitelje. Možda će u početku učenici rado dolaziti na takve sate jer se tu mogu osjećati opuštenije. Međutim, s vremenom, takva nastava, u kojoj svatko radi što hoće, u kojoj nema discipline, u kojoj je očita konfuzija, nekoordiniranost i vjeroučiteljeva nemoć da uspostavi red, nije konstruktivna. Ponekad se mogu čuti vjeroučitelji koji, opravdavajući takvo stanje, ističu kako je za djecu ipak najvažnije da se osjećaju prihvaćenom, da budu otvorena i povjerljiva prema vjeroučiteljima, neopterećena suvišnim zadaćama i obvezama itd. To je svakako važno, međutim stvaranje pozitivnog ozračja i odnosa ne može ići na štetu sustavnoga rada i posredovanja programiranih sadržaja.

Element koji doprinosi motiviranosti općenito jest i ocjena. Spomenimo samo kratko da ocjena može biti motivirajuća ali i demotivirajuća. Motivirajuća je ako potiče i ohrabruje, ako nagrađuje, ako je dostižna ali se za nju ipak treba boriti.

Demotivirajuća je ako kažnjava, ako se dijeli »šakom i kapom« bez ikakva kriterija tako da na kraju školske godine svi učenici, bez obzira na znanje i angažman, imaju peticu.

2.2.3. *Vjeronauk kao »strano tijelo« unutar školskog sustava*

Jedan od razloga za slabljenje ili nestajanje motivacije općenito za učenje jest činjenica što učenici uopće ne smatraju usvajanje zadanih školskih sadržaja (ili nekih sadržaja) svojim ciljem. To je često slučaj s mnogim školskim predmetima ili sadržajima. Vjeronauk je, međutim, dodatno »opterećen« jednom svojom specifičnošću.

Nerijetko se, naime, vjeronauk doživljava kao privjesak, »ružno pače«, »strano tijelo«, nešto što po svojoj naravi ne spada u školu. Sadržaji koje on posreduje smatraju se sadržajima koji nisu tako važni za konkretni život. Tome jasno pridonosi i opća društvena klima danas, o kojoj je već bilo riječi.

Taj se dojam o nevažnosti ili neprimjerenosti vjeronaučnih sadržaja školskomu sustavu, međutim, dodatno pojačava takvim ostvarivanjem vjeronaučne nastave koje nastoji postići one ciljeve koji po svojoj naravi više pripadaju župnoj katehezi a manje školskom vjeronauku. Mislimo tu ponajprije na one ciljeve koji žele odgojiti za liturgijsko-sakramentalnu praksu, odgojiti vjernike koji prakticiraju svoju vjeru, ali i one koji pokazuju veću zaokupljenost doktrinarnom cjelovitošću sadržaja a manje konkretnim iskustvom učenika (tj. takvim vjeronaukom koji se provodi kao posredovanje »pojednostavljene teologije«, a ne kao odgoj koji u središtu ima osobu učenika).

Kad je u pitanju liturgijsko-sakramentalna praksa, ne zaboravimo da mnogi učenici, zbog pomanjkanja obiteljskoga kršćanskoga odgoja i primjera, tu dimenziju kršćanskoga života ne doživljavaju svojim ciljem i željom. Ne primjećujući važnost te prakse u životu svojih roditelja i drugih odraslih koje susreću, teško mogu shvatiti važnost toga iskustva za konkretan život; skloniji su vezati te sadržaje samo uz sat

vjeronauka. Ti sadržaji stoga ostaju izolirani, nedovoljno povezani s konkretnim iskustvom i ostalim znanjima. Zbog neustavljene korelacije s osobnim iskustvom i drugim školskim znanjem, (p)ostaju lišeni motivirajućeg potencijala.

2.2.4. *Nedostatak udžbenika, medija i drugih katehetskih pomagala*

Ovdje valja svakako spomenuti još jedan čimbenik, vrlo aktualan za naš sadašnji katehetski trenutak, a koji demotivirajuće utječu na vjeroučenike; možda još više na vjeroučitelje. Naime, oskudijevamo u katehetskim pomagalima, osobito audiovizualnima, koja bi olakšala vjeronaučni rad, učinila ga zanimljivijim i kreativnijim (ne zaboravimo da su suvremena djeca i mladi više djeca slike nego riječi!). Iako je za vjeronaučni rad presudan vjeroučitelj, koji može čak i nadoknaditi siromaštvo na tom području, ipak valja istaknuti da je izuzetno teško biti kreativan na duže vrijeme ako se vjeroučitelji mogu osloniti gotovo samo na riječ, udžbeničku ili vlastitu.

Naša se trenutna katehetska stvarnost pokazuje još težom ako znamo da nisu pomoćna katehetska pomagala jedini nedostatak, nego da nam već više godina nedostaju čak i specifično školski vjeronaučni udžbenici te radne bilježnice.

Radeći u takvim siromašnim okolnostima, vjeroučitelji moraju uložiti znatne napore ako žele zadržati motiviranost i pozornost učenika na zadovoljavajućoj razini. Nerijetko se radi samo o bezuspješnim pokušajima.

3. KOGNITIVNA DISONANCIJA. PROBLEM VEĆ POZNATOGA

Temeljni je zahtjev kod učenja i usvajanja novoga sadržaja omogućiti poveziva-

nje novoga sadržaja s već postojećim znanjem. Na taj način novo gradivo neće biti izolirano, već dobro povezano s postojećom kognitivnom strukturom. To novousvojeno znanje postaje znakovito, a ne nekorisno mehaničko znanje.¹²

Nije dovoljno, međutim, da učenik samo ima temeljne ideje i pojmove koji će mu omogućiti povezivanje novoga sadržaja s već postojećim znanjem, niti da je dosegnuo potreban stupanj razvoja svojih intelektualnih sposobnosti koje mu omogućuju razumijevanje novoga znanja. Nužno je potrebno da učenik *želi*, u određenom trenutku, staviti u odnos sadržaj učenja sa svojom kognitivnom matricom, i to na stvaran a ne samo na mehanički način.¹³

Možemo stoga reći da do usvajanja novih sadržaja dolazi samo ako se nov sadržaj izloži jasno i razumljivo, i ako su učenici motivirani da uče.¹⁴

U psihologiji učenja ističe se važnost *nesigurnosti* i *znatiželje* kao elemenata važnih za učenje, osobito za stvaranje motivacije kod učenika. Svima nam je poznato da se, kada eksperimentiramo s nečim novim, iznenađujućim, neuobičajenim u odnosu na postojeću kognitivnu matricu, stvara nesigurnost. Iz te nesigurnosti raste stanje »budnosti« i »pripravnosti« našega živčanoga sustava. To stanje budnosti nasuprot različitim nesigurnostima Berlyne naziva »znatiželjom«.¹⁵ Znatiželja vodi do istraživačkoga stava usmjerenoga smanjenju nesigurnosti. To se međutim događa pod uvjetom da novost nije previše daleka i tuđa kognitivnoj matrici učenika¹⁶, ali niti previše blizu stvarima koje oni već poznaju jer na taj način ne izaziva znatiželju¹⁷. Sadržaji koji su previše poznati učenicima, zbog nedostatka izazova i novosti, izvor su dosade i rastresenosti.

Berlyne razlikuje *perceptivnu znatiželju* i *epistemčku znatiželju*. Perceptivnu znati-

želju izazivaju novi osjetni podražaji (poticaji), neuobičajeni, iznenađujući. Primjerice, snažna i neočekivana buka potiče ljude da se okreću u smjeru odakle ta buka dolazi kako bi saznali o čemu se radi; vjeroučitelj koji gasi svjetlo ili uporno šuti, ili pak udari šakom o stol, privući će pozornost i najnemirnijega razreda.

Epistemčku pak znatiželju izazivaju neskladne misli, uvjerenja ili stavovi (unutrašnji poticaji).

Iako oba tipa znatiželje mogu imati pozitivan učinak na proces učenja, oblik koji je izravno povezan s kognitivnim procesima je epistemčka znatiželja.

Želimo li stoga probuditi motivaciju koja pokreće učenje, potrebno je destabilizirati učenikovu kognitivnu matricu, pronaći ravnotežu u kontinuitetu: novost-ponavljanje, teško-jednostavno.

To znači da u okvirima vjeronaučne nastave treba promicati one metode rada koje izazivaju tu pozitivnu znatiželju koja onda omogućuje kvalitetno usvajanje novih sadržaja. Drugim riječima, vjeroučitelj mora koristiti one metode koje stvaraju kognitivni konflikt (kognitivnu neravnotežu), one metode koje potiču pozornost i radoznalost učenika.

Razlozi koji onemogućavaju da se ta kognitivna disonanca dogodi, a koji se pojav-

¹² Usp. M. PELLERER, *Progettazione didattica*, SEI, Torino, 1990, str. 168.

¹³ Usp. *isto*, str. 179.

¹⁴ Usp. G. STACHEL, *Metodi e proposte didattiche per l'insegnamento della religione*, LDC, Leumann (TO), 1992, str. 30.

¹⁵ Usp. E. D. GAGNÉ, *Psicologia cognitiva e apprendimento scolastico*, str. 370.

¹⁶ Kognitivna matrica je skup unutrašnjih slika, pojmova, načela, pravila, procesa i intelektualnih sposobnosti, kao i svjesnih i nesvjesnih emotivnih stavova i stanja, koji formiraju više ili manje stabilnu strukturu. Usp. M. PELLERER, *Progettazione didattica*, str. 166.

¹⁷ Usp. *isto*, str. 177.

ljaju osobito u našem radu, jasno su uočljivi kada npr. *ponavljamo* teme/sadržaje vjeronaučne nastave (ponavljamo sadržaje na župnoj katehezi i školskome vjeronauku; ponavljamo sadržaje u različitim vjeronaučnim godištimama...). Već kod same najave neke poznate teme na početku sata, mnogi se vjeroučenici spontano zavaraju, ne očekujući ništa novo i zanimljivo (»To već znamo.«).

Ti se razlozi pojavljuju i kod *stereotipnog* načina rada, tj. kod takva načina rada u kojemu je sve predvidljivo: sat počinjemo uvijek na isti način, uvijek na sličan način obrađujemo nove sadržaje, a jednako aktualiziramo i sintetiziramo obrađivani sadržaj. To je najsigurniji put za stvaranje navike, koja onda postaje izvor dosade i monotonije.

Rad poticanja radoznalosti i pozornosti, potrebno je ponekad koristiti one metode rada koje omogućuju učenicima da vide stvarnost na drukčiji način, s drugog motrišta, metode koje izazivaju pozornost, čuđenje, suprotno mišljenje, koje stvaraju kognitivni konflikt. Spomenimo samo neke:

- vođenje diskusije. Na taj se način stvara nesigurnost koje je mišljenje najbolje/najispravnije.
- predstavljanje nekih statističkih podataka čiji su rezultati različiti od očekivanih
- prezentacija neke priče čiji kraj iznenađuje
- problemski intonirani prozni ili poetski tekstovi
- prezentacija biblijskoga teksta na taj način da promijenimo završetak ili neki drugi dio unutar teksta
- provokativni naslovi, intrigantna pitanja
- rad sa slikama/fotografijama čiji sadržaj izaziva pozornost, suprotno mišljenje, neslaganje
- bibliodrama kojom aktualiziramo biblijski sadržaj

- »metoda istraživanja« koja se sastoji u tome da si učenici, umjesto da daju odgovore, postavljaju pitanja
- »sokratska metoda«, koja se sastoji u pobijanju tvrdnji drugih učenika suprotnim tvrdnjama, motivirajući ih i potičući tako da izgled to razilaženje u mišljenju
- dobro opremljeni udžbenici koji sadrže elemente koji razbijaju monotoniju i nose određeni emocionalni naboj: životni primjeri, zanimljive i duhovite ilustracije, stripovi, zanimljive rubrike itd.

Izbor metoda ovisi, razumije se, o dobi, temi, razredu itd.

4. NA KOJI NAČIN PROBUDITI, OJAČATI, POTAKNUTI MOTIVACIJU?

Očito je da su nužne neke promjene u dosadašnjoj vjeronaučnoj praksi koje će probuditi motivaciju kod učenika. Neke se promjene odnose na osobu vjeroučitelja, druge na ambijent, treće na sâm identitet i narav školskoga vjeronauka (s time je povezano i pitanje udžbenika, priručnika...). Izdvojimo neke važnije, vezane uz osobu vjeroučitelja, a koje proizlaze iz svega dosad rečenoga.

Vjeroučitelj predstavlja najbolju motivaciju učenika. On treba znati koordinirati rad tako da dođe do znakovitog povezivanja staroga i novog znanja. Mogućnosti da motiviramo ili demotiviramo učenike uistinu su mnogobrojne.

Kada su u pitanju mlađi učenici, važna je vanjska motivacija. To može biti priznanje i pohvala zbog rezultata, dobra ocjena, riječ ohrabrenja ili, možda najuspješnije, korištenje njihove misli da bi se nešto objasnilo tijekom vjeronaučnoga sata. I slaba ocjena može biti motivirajuća. Međutim,

tu je potreban oprez. Prevelik strah i očaj koji može izazvati takva ocjena ili kritika može imati suprotan učinak.

Ovdje je uglavnom riječ o vanjskoj motivaciji. Naš je međutim cilj da vanjska motivacija postane unutrašnja. Drugim riječima, da aktivnosti i sadržaji postanu razlog zadovoljstva, poticaj za osobne odluke. Da bi postigao te ciljeve, učitelj može ponuditi neke vrste pomoći. Treba promicati nove načine rada.

4.1. *Metodički monizam ili neefikasnost riječi*

Peterson ističe da ništa nema tako slabu odgojnu vrijednost kao riječ. Stoga se ne treba čuditi zbog slabe odgojne učinkovitosti klasičnoga obrazovanja.¹⁸ Unatoč takvoj kritici, naše se obrazovanje nastavlja ostvarivati uglavnom preko riječi. Osim nedovoljne odgojne snage, sama riječ ima i preslabu motivirajuću snagu.

Nemotivirane učenike često pokušavamo motivirati upravo riječima, i to različitim uvjerenjima. I. Furlan međutim, ističe da: »Prečesta primjena metode uvjeravanja bez upotrebe drugih metoda razvijanja motivacije ima za posljedicu obezvređivanje riječi, inflaciju savjeta, pa na kraju takav postupak postaje sasvim neefikasan i uzaludan. Djeca i mladi 'oguglaju' na riječi i upute, a upozorenja odraslih idu im 'na jedno uho unutra, na drugo van'!¹⁹ Drugim riječima, motivacije koje se sastoje u opominjanju i uvjeravanju kao što je primjerice: »molim, mir i tišina«, »slušajte, ovo je uistinu važno«, »saberite se«, »poslušajte«, »razmislimo«, »nije mi jasno kako vas ništa ne zanima«... u opasnosti su da postanu prazne, često ponavljane riječi, bez ikakva učinka.

Umjesto uvjeravanja kako je vjeronaučni sadržaj važan i zanimljiv, potrebno je taj

sadržaj posredovati na zanimljiv način, ističući tako i njegovu važnost.

4.2. *Prvi susret sa sadržajem*

Nerijetko je prvi susret sa sadržajem/temom presudan. Ako kod prvog susreta učenici steknu dojam da im je taj sadržaj već poznat, da su to već radili, da to znaju (a za mnoge sadržaje misle upravo to, iako im je stvarno znanje u neskladu s onim što misle da znaju), spontano se zatvaraju, ne želeći se prepustiti daljnjem istraživanju i učenju.

Stoga je važno, osobito kod onih tema koje se ponavljaju, da odmah u početku stavimo u sumnju takozvane »sigurnosti i očitosti«. To je moguće učiniti različitim postupcima, primjerice: postupkom *Verfremdung*, prenošenjem evanđeoskog sadržaja u suvremeno iskustvo, aktualizacijskim prijevodima biblijskoga teksta, kvizovima, bibliodramama, parlaonicama, pantomimom, problemskim tekstovima itd.

4.3. *Sustavnost*

Obrada sadržaja mora biti tako vodeća da sadržaji budu naučeni jedan poslije drugoga, tako da svaki novi korak bude nastavak prethodnoga te ujedno priprava za idući, tako da cjelina bude jasna i povezana. Potrebno je da učenici vide smisao i opravdanost učenja pojedinih sadržaja, da vide njihovu kolokaciju unutar cjelokupnoga znanja.

Potrebno je stoga razvijati korelaciju na različitim razinama: mislimo ponajprije na ostvarivanje korelacije sadržaja unutar jed-

¹⁸ Usp. P. i E. PETERSEN, *Die pädagogische Tatsachenforschung*, u: G. STACHEL, *Metodi e proposte didattiche per l'insegnamento della religione*, str. 50.

¹⁹ I. FURLAN, *Primijenjena psihologija učenja*, str. 134.

ne godine, među različitim godištima, između osnovne i srednje škole, između vjeronauka i drugih školskih predmeta te između školskoga vjeronauka i župne kateheze. Ta korelacija mora biti konkretizirana na različitim razinama; ponajprije na razini programa, zatim udžbenika, te na kraju na razini konkretnoga rada.

Pored zahtjeva za većom sustavnošću, potrebno je također zaboraviti stihijski rad, prepuštanje vjeronaučne nastave spontanosti trenutka i učenika. Ono što treba obrađivati na satu, određuje vjeroučitelj (moramo, unutar okvira programa), a ne ostavlja učenicima da biraju teme o kojima bi htjeli slušati (to je moguće samo ponekad). U tom se slučaju vjeronauk, koji tako ponekad može izgledati i kreativnim i privlačnim, pretvara u frustrirajući sat na kojemu se ne zna što treba raditi, što naučiti, što postići.

Vezano uz problem improvizacije u vjeronaučnoj nastavi, čini se važnim istaknuti i potrebu veće profesionalnosti vjeroučitelja. To od njega ima pravo zahtijevati i Crkva i Država. Vjeroučiteljska je služba još uvijek podložna prevelikim i veoma štetnim improvizacijama, stihijskom radu, subjektivnom prosuđivanju tema i ciljeva vjeronaučne nastave. Mnogi si vjeroučitelji ili drugi pastoralni djelatnici (npr. župnici koji uvjetuju vjeroučitelje) daju pravo i slobodu da mijenjaju program kako odgovara ili njima, ili potrebama župne kateheze, ili vjeroučenicima.

4.4. Aktivne metode

Primjenom aktivnih metoda dolazimo do kvalitetnijih rezultata. Ako nove sadržaje usvajamo samo slušanjem ili čitanjem, manje ćemo se umoriti negoli ako osim toga rješavamo i probleme koji se odnose na zadane informacije. Što je intenzitet učenja na višoj razini, to je vjerojatnije da će zada-

ne informacije biti bolje i temeljitije usvojene.²⁰ Stoga učenje je praćeno tzv. responditivnim aktivnostima, kao što su podcrtavanje, bilježenje, izrada pregleda, samostalno preporučavanje, diskutiranje, suprotstavljanje mišljenja, rješavanje problema, različiti oblici stvaralačkog izražavanja (likovnog, glazbenog, scenskog, pismenog, usmenog...), razvija u učenika intrinzičnu motivaciju. Stoga je izuzetno važno učiti aktivno, tj. različitim postupcima prerade i međusobnog povezivanja informacija. A ne pasivnim asimiliranjem sadržaja. Takvo se znanje, ako ga se i nauči radi ocjene, brzo zaboravlja.

U tom je kontekstu korisno spomenuti neke podatke koji se odnose na čovjekovu sposobnost pamćenja. Može se ustvrditi da odrastao čovjek zadržava:

- 20% onog što sluša
- 30% onoga što vidi
- 50% onoga što vidi i sluša
- 70% onoga što sam izražava (npr. slušanje + gledanje + rasprava)
- 90% onoga što sam razjašnjava.²¹

4.5. Vjeroučitelj koji razvija svoje sposobnosti izražavanja

U vjeronaučnom je radu izuzetno važno vjeroučiteljevo izražavanje odnosno njegov nastup. Kada je u pitanju njegov nastup, potrebno je izbjegavati: previše nepotrebnih informacija, monoton glas, neuvjerljiv nastup, nepotrebna, nejasna ili neprikladna vizualna pomagala, čitanje izlaganja ili udžbeničkih tekstova, nejasan i tih govor, neuspostavljanje vizualnog kon-

²⁰ Usp. I. FURLAN, *Primijenjena psihologija učenja*, str. 139.

²¹ Ovi se podaci odnose na odraslu osobu, ali su značkovi i za ovu temu. Usp. E. ALBERICH – A. BINZ, *Odrasli i kateheza. Elementi katehetske metodologije za odraslu dob*, KSC, Zagreb, 2002, str. 110.

takta sa slušateljima, prenaplašenu ili premalo naglašenu gestikulaciju rukama, jednosmjernu komunikaciju, davanje gotovih odgovora i gotovih recepata za kršćansko ponašanje, previše apstraktne teologije koja se doživljava premalo životnom, govor koji obiluje teško shvatljivim teološkim rječnikom, moralizatorski govor koji ne ostavlja slobodu vjeroučenicima, sladunjavu pobožnost kojom se stvaraju krive slike i predodžbe o Bogu itd.

6. ZAKLJUČAK

Problem nedostatka motivacije naših vjeroučenika jest težak problem. No nije nerješiv. Ne možemo ga, međutim, riješiti

jednom zauvijek. On je trajan zadatak. Njega možemo i moramo rješavati na različitim razinama odgojno-katehetskog djelovanja:

- trajnim usavršavanjem naših vjeronaučnih programa te usklađivanjem s ostalim programima pastoralno-katehetskoga djelovanja
- izradom kvalitetnih udžbenika, priručnika, radnih bilježnica te ostalih katehetskih materijala koji omogućuju kreativniji i kvalitetniji rad
- vjeroučiteljevim angažmanom, i to osobito: razvijanjem kvalitetne komunikacije s učenicima, razvijanjem osobnih komunikativnih sposobnosti, promicanjem novih, različitih i primjerenih metoda rada.